Το εικαστικό έργο τέχνης ως εργαλείο δημιουργικής γραφής

Βασιλική Κουσκούτη, vakous@gmail.com

Περίληψη

Από το 2003 οι δραστηριότητες της δημιουργικής γραφής (creative writing) εντάσσονται επίσημα στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) της γλώσσας και της λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Επίσης, παράλληλα με την αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών στην Εκπαίδευση, ενσωματώνονται δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και στα Προγράμματα Σπουδών του 2011 για το Δημοτικό και το Γυμνάσιο, στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «Νέο Σχολείο». Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η δημιουργική γραφή είναι μια δεξιότητα που μπορεί να καλλιεργηθεί στο σχολείο, γιατί οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία γραφής ενεργοποιώντας τη φαντασία και τη δημιουργικότητά τους. Η διδακτική της δημιουργικής γραφής στην εκπαίδευση ενδιαφέρεται, πρωτίστως για το περιεχόμενο των κειμένων, αλλά και για τον τρόπο δημιουργίας τους. Με δεδομένο πως η παρατήρηση έργων τέχνης συμβάλλει θετικά στη διεργασία της μάθησης καλλιεργώντας τον στοχασμό, τη δημιουργικότητα, την αυτογνωσία, την επικοινωνία των ιδεών, την κατανόηση της διαφορετικότητας και την γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, ο σχεδιασμός στρατηγικών διδασκαλίας από τους εκπαιδευτικούς αξιοποιώντας ως διδακτικό εργαλείο εικαστικά έργα τέχνης κρίνεται αναγκαίος, εφόσον οδηγεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων δημιουργικής γραφής.

Στην παρούσα εισήγηση περιγράφεται ο σχεδιασμός μιας διδακτικής στρατηγικής για τους μαθητές της Ε΄ και Στ΄ τάξης της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης που αξιοποιεί ως διδακτικό εργαλείο το εικαστικό έργο «Tug Of War» του Harry Brooker. Στο εικαστικό έργο αυτό απεικονίζεται μια ομάδα παιδιών που παίζουν διελκυστίνδα. Σκοπός είναι, μέσα από τη χρήση συγκεκριμένων «ρουτίνων σκέψεις» για την παρατήρηση του εικαστικού έργου τέχνης, οι μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες δημιουργικής γραφής δημιουργώντας πολυτροπικά γραπτά κείμενα.

- **Τι ορίζεται ως δημιουργική γραφή και πώς συνδέεται με το γλωσσικό μάθημα;**

Η **δημιουργική γραφή** (creative writing) χαρακτηρίζεται, σύμφωνα με τον Ματσαγγούρα, ως μία εναλλακτική εκπαιδευτική προσέγγιση για τη διδασκαλία του γραπτού λόγου που εστιάζει στην ελεύθερη έκφραση των εκπαιδευομένων και την ενίσχυση της δημιουργικότητάς τους (Ματσαγγούρας, Η. 2004, 82-86). Μέσω της δημιουργικής γραφής οι εκπαιδευόμενοι εξοικειώνονται με τον γραπτό λόγο μέσα από την εξάσκηση στη γραφή λογοτεχνικών κειμένων, διηγημάτων, πεζών ή θεατρικών, ενώ οι μέθοδοι, σύμφωνα με τις οποίες διδάσκεται, διαφέρουν, καθώς είναι σημαντικό να ανταποκρίνονται στα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των καταρτιζόμενων (Morley, D. 2007, 150-159). Στόχος είναι οι εκπαιδευόμενοι να παράγουν βελτιωμένα γραπτά κείμενα, που μπορούν συνδυάζουν λεκτικό και οπτικό μέρος, αποτυπώνοντας τις σκέψεις και τις απόψεις τους, απελευθερώνοντας τη φαντασία τους και μετασχηματίζοντας τα δεδομένα που έχουν στη διάθεσή τους.

Σύμφωνα με τον Γρόσδο *«Η διδακτική της δημιουργικής γραφής χρησιμοποιεί τις δεξιότητες οι οποίες αναπτύσσονται στη διδασκαλία της γλώσσας (ακρόαση, ανάγνωση, προφορική και γραπτή έκφραση), αλλά και τις μεταγλωσσικές (γραμματική, συντακτικό) και τις μεταγνωστικές δεξιότητες (αυτοδιόρθωση, αυτοαξιολόγηση). Τα παραπάνω αποτελούν εργαλεία και μέσα, αλλά δεν αρκούν ,ακόμα κι όταν η συγγραφή του κειμένου πραγματοποιείται με την εφαρμογή των αρχών της λειτουργικής χρήσης της γλώσσας. Δεν οδηγούν κατ' ανάγκη στην εκδήλωση και των έκφραση των δημιουργικών ικανοτήτων του συγγραφέα. Διότι η μελέτη των κειμένων αποτελεί μια γνωστική και μεταγνωστική διαδικασία με έμφαση στο προϊόν, στο αποτέλεσμα. Η δημιουργική γραφή ανάμεσα στο τι και το πώς του κειμένου ενδιαφέρεται πρωτίστως για το περιεχόμενο»* (Γρόσδος, Σ. 2013, 5-6).

- **Η σημασία των εικόνων στη διδακτική πρακτική**

Στην εκπαιδευτική διαδικασία σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία σημαντική θέση κατέχει η συστηματική χρήση των εικόνων, η οποία ξεκίνησε από τις αρχές του 19ου και αποτέλεσε το 1960 βασικό εργαλείο της εκπαιδευτικής πράξης (Σφυρόερα, Μ. 2007, 30-31). Ο πρώτος που τόνισε τη σημασία της και τον θετικό της ρόλο στη μάθηση ήταν ο Comenious το 1968. Σήμερα, λόγω του μεγάλου αριθμού εικόνων με τις οποίες έρχονται σε επαφή οι μαθητές (διαδίκτυο, πολυμεσικές εφαρμογές, κινητά τηλέφωνα κ.ά.), η εικόνα αποτελεί αντικείμενο έρευνας, παρατήρησης και κατανόησης. Οι μαθητές αναζητούν υπόρρητα νοήματα και πληροφορίες μέσα σε αυτή με αποτέλεσμα να ανάγεται, πολλές φορές, σε σημαντικότερο επικοινωνιακό μέσον από τον προφορικό ή τον γραπτό λόγο. Οι εικόνες μπορεί να είναι αντικειμενικές περιγράφοντας ένα αντικείμενο όπως είναι στην πραγματική του μορφή, αφηγηματικές αποκαλύπτοντάς μας μια ιστορία ή και ποιητικές. Υπάρχουν επίσης εικόνες πληροφοριακές, καθώς και νοητικοί χάρτες ή πίνακες δεδομένων. Σε κάθε περίπτωση αποτελούν έναυσμα για ερμηνεία αυτού του οποίου απεικονίζεται και ο καθένας μας «βλέπει» και εργαλείο δημιουργικής γραφής, αφού ενεργοποιεί τη δημιουργικότητα και το ενδιαφέρον του μαθητή.

- **Πώς επιλέγουμε ένα εικαστικό έργο τέχνης για διδακτικό σκοπό;**

Ειδικά η αξιοποίηση των εικαστικών έργων τέχνης, που ασκούν πνευματική επίδραση και επιδέχονται πολλαπλές ερμηνείες, ως εργαλείο δημιουργικής γραφής, ενθαρρύνει τη δημιουργία ποικίλων συνδέσεων με κοινωνικά θέματα, φιλοσοφικές θέσεις και απόψεις και προσωπικές ανησυχίες. Ποιο εικαστικό έργο τέχνης είναι όμως κατάλληλο για διδακτική αξιοποίηση; Οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι επιθυμούν να συμπεριλάβουν στη διδακτική τους δραστηριότητες με εικαστικά έργα τέχνης θα πρέπει να γνωρίζουν κατάλληλα κριτήρια αξιολόγησης εικαστικών έργων τέχνης πριν να τα επιλέξουν.

Σύμφωνα με τον Yenawine (Yenawine, P. 2003) τα κριτήρια αξιολόγησης για την επιλογή των κατάλληλων εικαστικών έργων τέχνης από τους εκπαιδευτικούς, προκειμένου να είναι ικανοί οι μαθητές τους να αποκωδικοποιήσουν τους συμβολισμούς των έργων, είναι τα εξής:

- Τα εικαστικά έργα τέχνης θα πρέπει να είναι προσιτά στους εκπαιδευόμενους και να συνδέονται με προσωπικά τους βιώματα με τα οποία θα μπορούν να συσχετιστούν. Για παράδειγμα εικαστικά έργα τέχνης που παρουσιάζουν παιδιά που παίζουν θεωρούνται πολύ προσιτά στους μαθητές. Επίσης, τα εικαστικά έργα τέχνης θα πρέπει να διακρίνονται από ρεαλισμό, ώστε οι μαθητές να είναι ικανοί να εντοπίσουν μορφές, αντικείμενα, φιγούρες, πρόσωπα και σκηνές και να έχουν επιλεγεί από μια μεγάλου εύρους θεματολογία εικαστικών έργων τέχνης.

- Τα εικαστικά έργα τέχνης θα πρέπει να έχουν ενδιαφέρον περιεχόμενο, ώστε να προσελκύουν τους μαθητές.

- Το περιεχόμενο του εικαστικού έργου τέχνης θα πρέπει να ωθεί τους μαθητές να εκφράσουν πολλές διαφορετικές προσωπικές απόψεις. Απαραίτητο είναι το εικαστικό έργο τέχνης να επιτρέπει τις πολλαπλές αναγνώσεις από τους μαθητές, ενθαρρύνοντας τον διάλογο μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητών.

- Το περιεχόμενο του εικαστικού έργου τέχνης πρέπει να κινητοποιεί τον μαθητή να αφηγηθεί και να εξιστορήσει τα όσα «βλέπει» εντός του έργου. Είναι επομένως θεμιτό να επιλέγουμε έργα ως εκπαιδευτικοί που αφηγούνται διάφορες ιστορίες και με τον τρόπο αυτό να δίνουμε την ευκαιρία στους μαθητές να ανακαλύπτουν και να περιγράφουν την ιστορία, ανάλογα με τα προσωπικά τους βιώματα και τις εμπειρίες. Κατάλληλα επομένως έργα είναι εκείνα των οποίων η θεματολογία περιέχει στιγμές από την οικογενειακή ή την κοινωνική ζωή (Παύλου, Β. 2018, 75)

- Σημαντικό κριτήριο αποτελεί και η διαφορετικότητα της έκφρασης, η οποία μπορεί να οφείλεται «στον χρόνο, στον χώρο, πολιτισμό μέσα στον οποίο αυτά παρήχθησαν, ή στη φυλή, φύλο, εθνικότητα, ιδεολογία του/της δημιουργού» (Παύλου, Β, 2018, σ. 75). Το κριτήριο αυτό θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να το λάβει σοβαρά υπόψη του, προκειμένου οι μαθητές να μπορούν να κατανοήσουν το περιεχόμενο του εικαστικού έργου δομώντας νόημα μέσα από τους νοητικούς συνειρμούς που θα κάνουν.

- **Στοιχεία υλοποίησης της διδακτικής πρότασης**

Η παρούσα διδακτική στρατηγική υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της διδασκαλίας του γνωστικού αντικειμένου της Γλώσσας της Ε΄και Στ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου τη σχολική χρονιά 2018-19 και 2019-20. Ο αριθμός των μαθητών της Ε΄ τάξης ήταν 17 και της Στ΄ τάξης 20.

Η διδακτική στρατηγική υλοποιήθηκε σε 6 δίωρες διδασκαλίες ανά τάξη.

- **Στόχοι – επιδιώξεις**

Βασικοί στόχοι της διδακτικής στρατηγικής ήταν οι μαθητές/τριες να είναι σε θέση:

- ✓ Να προσεγγίζουν ερευνητικά και «αισθητικά» το εικαστικό έργο τέχνης και να εντοπίζουν συγκεκριμένα οπτικά δεδομένα.
- ✓ Να κινητοποιούνται διανοητικά και συναισθηματικά από τα οπτικά ερεθίσματα και να αξιοποιούν τις προϋπάρχουσες εμπειρίες τους.
- ✓ Να παράγουν νοήματα και καλλιεργούν τον αφηγηματικό λόγο.
- ✓ Να διατυπώνουν υποθέσεις για τα οπτικά μηνύματα και λογικές σκέψεις.
- ✓ Να εντοπίζουν λέξεις «κλειδιά» και «εκπλήξεων» στο εικαστικό έργο και να εκφράζουν συναισθήματα.
- ✓ Να εντοπίζουν τεχνικά στοιχεία του έργου καθώς και οπτικούς συμβολισμούς και να αναπτύσσουν τη δημιουργική τους φαντασία.
- ✓ Να αναπτύσσουν δεξιότητες συνεργασίας με την ομάδα και να ενθαρρύνονται να εμπλακούν σε αυτήν, ώστε να υπάρχει αυθεντική επικοινωνία μεταξύ των συμμετεχόντων.
- ✓ Να καλλιεργούν την κριτική τους σκέψη, αλλά και την ικανότητα να επιλύουν προβλήματα.
- ✓ Να διαχειρίζονται στρατηγικές σχεδιασμού, ελέγχου και ανατροφοδότησης.

- **Μεθοδολογία**

Το εικαστικό έργο τέχνης, που επιλέχθηκε για την αξιοποίησή του ως διδακτικό εργαλείο δημιουργικής γραφής, είναι το «Tug Of War» του Harry Brooker. Στο εικαστικό αυτό έργο τέχνης απεικονίζεται μια ομάδα παιδιών που παίζουν διελκυστίνδα. Η επιλογή του έγινε σύμφωνα με τα κριτήρια επιλογής εικαστικών έργων τέχνης για διδακτικό σκοπό, τα οποία αναφέρονται αναλυτικά στην Εισαγωγή.

Για την αποκωδικοποίηση του εικαστικού έργου εστιάσαμε στην ανάπτυξη της δεξιότητας της παρατήρησης, γιατί σύμφωνα με τον Ματσαγγούρα ανήκει στις δεξιότητες πρώτου επιπέδου, μαζί με την ανάκληση και την αναγνώριση, απαραίτητες για τη θεμελίωση του στοχασμού (Ματσαγγούρας, Η. 2007) των εκπαιδευόμενων.

Για την παρατήρηση του εικαστικού έργου τέχνης αξιοποιήθηκαν **«ρουτίνες σκέψεις»** (thinking routines). Οι «Ρουτίνες Σκέψης» είναι ακολουθίες βημάτων ή ερωτήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ευέλικτα ανά τακτά χρονικά διαστήματα για την ενίσχυση διαφορετικών δεξιοτήτων σκέψης. Οι «ρουτίνες σκέψεις» αναπτύχθηκαν από την ομάδα Visible Thinking στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος Project Zero στο Harvard Graduate School of Education, που στόχευε στο να εξετάσει πώς τα παιδιά και οι ενήλικες μαθαίνουν μέσα από την τέχνη. Το Visible Thinking εστίασε στην ανάπτυξη δεξιοτήτων σκέψης όπως η κατανόηση, η αναζήτηση της αλήθειας, η ηθική και η δημιουργικότητα με την χρήση οπτικών εργαλείων. Οι «ρουτίνες σκέψεις» αποτελούνται από μία σειρά σαφών και απλών βημάτων, που επιτρέπουν στους εκπαιδευτικούς αλλά και στους μαθητές/τρις να τις μαθαίνουν και να τις θυμούνται εύκολα. Επίσης, μπορούν να προσαρμόζονται εύκολα στο θέμα που έχει επιλέξει ο εκπαιδευτικός για παρατήρηση.

Εικόνα 1. «Tug Of War», Harry Brooker

Για το εικαστικό έργο τέχνης «Tag of War» αξιοποιήθηκαν οι ρουτίνες σκέψεις, που προτείνονται από την ομάδα του Visible Thinking, **«Σκέψου - Προβληματίσου – Διερεύνησε»** (Think, Puzzle, Explore). Δημιουργήθηκε συνεπώς από την εκπαιδευτικό μια λίστα ερωτημάτων ανάλογα με τον διδακτικό στόχο που είχε τεθεί από την αρχή.

- **Υλοποίηση της διδακτικής παρέμβασης**

Η διδακτική παρέμβαση περιλάμβανε τέσσερα στάδια.

Το **Α΄ στάδιο** αφορούσε στην προετοιμασία των μαθητών και είχε διάρκεια μίας διδακτικής ώρας.

Το **Β΄ στάδιο** έδινε την ευκαιρία στους μαθητές να εμβαθύνουν στα στοιχεία της οπτικής σύνθεσης και είχε διάρκεια μίας διδακτικής ώρας.

Το **Γ΄ στάδιο** στόχευε στην περαιτέρω διερεύνηση του εικαστικού έργου και είχε διάρκεια δύο διδακτικές ώρες.

Το **Δ΄ στάδιο** αφορούσε στη σύνθεση ιστοριών από τους μαθητές, ατομικά και ομαδικά και είχε διάρκεια δύο διδακτικές ώρες.

❑ Α΄ στάδιο: Σκέψου

Διάρκεια 1 διδακτική ώρα

Οι μαθητές των τάξεων χωρίστηκαν σε ομάδες των τεσσάρων ατόμων και στον διαδραστικό πίνακα της τάξης προβλήθηκε το εικαστικό έργο ««Tag of War». Το εικαστικό έργο τέχνης μοιράστηκε σε κάθε ομάδα και σε έγχρωμα φωτοαντίγραφα, ώστε οι μαθητές να έχουν τη δυνατότητα να εστιάζουν καλύτερα στις λεπτομέρειες του έργου.

Στους μαθητές/τριες δόθηκε χρόνος 2-3 λεπτά για να παρατηρήσουν προσεχτικά αυτό που βλέπουν. Ακολούθησαν μια σειρά ερωτημάτων όπως: Τι βλέπεις εδώ; Ποια είναι τα πρόσωπα που συμμετέχουν; Ποια χρώματα χρησιμοποιεί ο καλλιτέχνης; Πώς είναι ο χώρος; Τι εποχή μπορεί να είναι; Τι σου θυμίζει αυτό το παιχνίδι;

Οι μαθητές/τριες είχαν τη δυνατότητα να σημειώνουν λέξεις-κλειδιά πάνω στα φωτοαντίγραφα που τους είχαν δοθεί, ενώ η εκπαιδευτικός σημείωνε αντίστοιχες λέξεις –κλειδιά στον πίνακα της τάξης(καταιγισμός ιδεών) (Κόκκος, Α. & συνεργάτες 2021, 48). Οι ερωτήσεις κατανόησης και ερμηνείας της εκπαιδευτικού σε αυτό το στάδιο είχαν ως στόχο την ερευνητική αισθητική προσέγγιση του έργου τέχνης, τον εντοπισμό των οπτικών δεδομένων, την αξιοποίηση των εμπειριών των μαθητών και τη διανοητική και συναισθηματική κινητοποίηση των μαθητών.

❑ Β΄ στάδιο: Προβληματίσου

Διάρκεια 1 διδακτική ώρα

Στο Β΄ στάδιο τα ερωτήματα που έγιναν στους μαθητές είχαν ως στόχο η σκέψη τους να γίνει κριτική απέναντι στο οπτικό ερέθισμα, για αυτό και τα ερωτήματα στόχευαν στην εμβάθυνση της ανάλυσης του έργου από τους μαθητές. Οι μαθητές καλούνται να συγκρίνουν, να ερμηνεύσουν τις οπτικές πληροφορίες τεκμηριώνοντας τις απόψεις του και να τις κατηγοριοποιήσουν. Κάποια τμήματα του εικαστικού έργου απομονώνονταν και οι μαθητές καλούνταν να τα παρατηρήσουν πιο διεξοδικά, ώστε να προβούν σε διανοητικές αλλαγές, αλλάζοντας για παράδειγμα τα χρώματα της σύνθεσης ή να συγκρίνουν το έργο με άλλα παρόμοια, είτε του ίδιου δημιουργού είτε της ίδιας εποχής και να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στα εικαστικά έργα τέχνης. Οι ομοιότητες και διαφορές γράφονταν σε χαρτάκια από τον κάθε μαθητή, τα οποία τα κολλούσαν σε μεγάλο χαρτόνι ομαδικά για να τα αξιοποιήσουν σε επόμενο στάδιο.

Ενδεικτικά έγιναν οι εξής ερωτήσεις: Αν υποθέσουμε ότι καταργείται το σχοινί ή το παιδί δεν υπάρχει πλέον στον πίνακα τι επιπτώσεις έχει αυτό στην ισορροπία του έργου και στην «αξία» του συγκεκριμένου αντικειμένου; Αν αλλάζαμε τα χρώματα τι θα γινόταν; Σκέψου ποιο άλλο παιχνίδι θα μπορούσαν να παίξουν τα παιδιά;

❑ Γ΄ στάδιο: Διερεύνησε

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Στο στάδιο αυτό οι μαθητές συγκέντρωσαν ομαδικά το σύνολο των πληροφοριών, που είχαν συλλέξει από τις φάσεις που προηγήθηκαν και βασιζόμενοι στις πληροφορίες αυτές προσπάθησαν να δώσουν τη δική τους ερμηνεία και να προβούν σε συμπεράσματα σχετικά με το περιεχόμενο του εικαστικού έργου. Οργάνωσαν με αυτόν τον τρόπο τις πληροφορίες από τα προηγούμενα στάδια της ανάλυσης του εικαστικού έργου τέχνης καλλιεργώντας τις διανοητικές τους δεξιότητες προκειμένου να τεκμηριώσουν την τοποθέτησή τους (Perkins, D 1994, 73-74).

Στη συνέχεια οι μαθητές κάθε ομάδας αναζήτησαν πληροφορίες στο διαδίκτυο για το παιχνίδι «Διελκυστίνδα» και οργάνωσαν μια παρουσίαση σχετική με την ιστορία του παιχνιδιού και τους κανόνες του.
Επίσης, συμμετείχαν σε δραστηριότητες δραματοποίησης του περιεχομένου του εικαστικού έργου. Χωρίστηκαν σε ομάδες και κάθε μαθητής ανέλαβε έναν ρόλο υποδυόμενος το αντίστοιχο πρόσωπο που απεικονιζόταν στον πίνακα ζωγραφικής. Έγραψαν τους σχετικούς διαλόγους και έκαναν αναπαράσταση του εικαστικού έργου.

❑ Δ΄ στάδιο: Δημιουργία κειμένων

Διάρκεια 2 διδακτικές ώρες

Στο τελευταίο αυτό στάδιο δόθηκαν στους μαθητές 2 φύλλα δραστηριοτήτων, τα οποία στόχευαν στην ενεργοποίηση της φαντασίας και της δημιουργικότητας των μαθητών/τριών προκειμένου να παράγουν κείμενα, αλλά και στη μεταξύ τους συνεργασία.

Το **πρώτο φύλλο δραστηριοτήτων** συμπληρώθηκε ατομικά από τον κάθε μαθητή. Η εκφώνηση της δραστηριότητας ήταν η εξής: «Η πόρτα του δωματίου χτυπά, ανοίγει και εμφανίζεται ένας απρόσκλητος επισκέπτης. Τα παιδιά μένουν έκπληκτα. Αφηγήσου τη συνέχεια της ιστορίας».

Το **δεύτερο φύλλο δραστηριοτήτων** συμπληρώθηκε από τα μέλη της κάθε ομάδας. Η εκφώνηση ήταν η εξής: «Ξαφνικά τα φώτα του δωματίου σβήνουν και ακούγονται φωνές. Τι έχει συμβεί; Αφηγηθείτε τη συνέχεια της ιστορίας…».

- **Αξιολόγηση της δράσης**

Από τις παρατηρήσεις της εκπαιδευτικού και από τα παραγόμενα μαθητικά κείμενα διαπιστώθηκαν τα εξής:

Α) Οι μαθητές συμμετείχαν στην πλειοψηφία τους ενεργά σε όλα τα στάδια εφαρμογής της δράσης. Έδειχναν ιδιαίτερο ενδιαφέρον σε όλη τη διάρκεια της διδασκαλίας. Εντόπιζαν επιτυχώς οπτικά δεδομένα. Κατέγραφαν σημαντικές πληροφορίες, που αφορούσαν το εικαστικό έργο τέχνης, τις οποίες και αντάλλασσαν με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας τους. Εμβάθυναν τη σκέψη τους σχετικά με το περιεχόμενο και τις λεπτομέρειες του εικαστικού έργου και δεν παρέμειναν στην απλή παρατήρησή του. Η συνεργασία των μελών των ομάδων ήταν αρμονική σε όλη τη διάρκεια εφαρμογής της δράσης.

Β)Η εκπαιδευτικός μελετώντας τα παραγόμενα μαθητικά κείμενα, τόσο τα ατομικά όσο και τα ομαδικά, διαπίστωσε πως η πλειοψηφία τους χαρακτηριζόταν από στοιχεία έκπληξης, λεξιλογικού πλούτου και ιδιαίτερης συναισθηματικής εμβάθυνσης. Επίσης, στοιχεία πρωτοτυπίας όσον αφορά το περιεχόμενο των κειμένων εμφανίζονταν στα ομαδικά κυρίως παραγόμενα μαθητικά κείμενα, τα οποία συνοδεύονταν και από οπτικό μέρος(εικόνα) που ζωγράφισαν τα μέλη της ομάδας από κοινού.

- **Συμπεράσματα**

Από τις παρατηρήσεις της εκπαιδευτικού κατά τη διάρκεια υλοποίησης της διδακτικής στρατηγικής και τη μελέτη των παραγόμενων μαθητικών κειμένων διαπιστώθηκε πως η διδακτική αξιοποίηση του εικαστικού έργου τέχνης ως εργαλείο δημιουργικής γραφής είχε θετικά μαθησιακά αποτελέσματα για τους μαθητές.

Η συστηματική παρατήρηση του εικαστικού έργου τέχνης μέσω της χρήσης «ρουτίνων σκέψης» ενεργοποίησε τη σκέψη των μαθητών και δημιούργησε στοχαστική διάθεση στην τάξη. Καλλιέργησε τη φαντασία τους και ενδυνάμωσε την κριτική και δημιουργική τους σκέψη.

- **Πηγές**

Morley, D. (2007). The Cambridge introduction to creative writing. New York: Cambridge University Press.
Perkins, D. (1994). The Intelligent Eyes:Learning to Think by Looking at art. . Los Angeles: The Getty Education Institute for the Arts.
Yenawine, P. (2003). «Jump starting visual literacy.» Art of Education. 6-12.
Γρόσδος, Σ. (2013). «Εικόνα και δημιουργική γραφή: Τα ζωγραφικά έργα, οι εικονογραφήσεις των λογοτεχνικών βιβλίων και οι εικόνες του κινηματογράφου ως ερεθίσματα δημιουργικής γραφής στο δημοτικό σχολείο. Μια διδακτική πρόταση» Πρακτικά 1ου Διεθνούς Συνεδρίου "Δημιουργική γραφή". Φλώρινα.
Κόκκος, Α. & συνεργάτες. (2011). Εκπαίδευση μέσα από τις τέχνες. Αθήνα: Μεταίχμιο.
Ματσαγγούρας, Η. (2004). Η σχολική τάξη: Κειμενοκεντρική προσέγγιση του γραπτού λόγου. Τόμ. Β. Αθήνα: Γρηγόρη.
Ματσαγγούρας, Η. (2007). Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας. Τόμ. Β. Αθήνα: Gutenberg.
Παύλου, Β. (2018). Τα παιδιά ως θεατές και παραγωγοί εικαστικών έργων τέχνης. Αθήνα: Γρηγόρης.
Σφυρόερα, Μ. (2007). Η επεξεργασία της εικόνας. Αθήνα: Πανεπιστήμιο Αθηνών.